

Слюсаренко Н.В.

*ИЗУЧЕНИЕ БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ КУРСА “ДОМОВОДСТВО”
КАК УСЛОВИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧЕНИКОВ
(КОНЕЦ 50-Х – НАЧАЛО 60-Х ГОДОВ ХХ СТ.)*

В статье проанализированы задания и содержание факультативного курса “Домоводство”, который преподавали в педагогических институтах УССР в конце 50-х – в начале 60-х годов ХХ столетия. Доказано, что изучение этого курса положительно влияло на специальную подготовку будущих учителей, а следовательно, и на социализацию их учеников.

Ключевые слова: трудовая подготовка, будущий учитель, специальная подготовка, домоводство, ученик, социализация.

Slusarenko N.V.

*STUDYING OF ‘HOUSEKEEPING’ COURSE BY FUTURE TEACHERS
AS A CONDITION OF SOCIALIZATION EFFICIENCY OF PUPILS ENHANCING
(THE END OF 50-TIES – BEGINNING OF 60-TIES OF XX CENTURY)*

The article analyzes the tasks and content of optional course ‘Housekeeping’, which were taught in pedagogical institutes of Ukrainian SSR at the end of 50-ties – at the beginning of 60-ties of XX century. It was proved, that studying of this course positively influenced on special preparation of future teachers, and, as follows, on socialization of their pupils.

Key words: labour preparation, future teacher, special preparation, housekeeping, pupil, socialization.

УДК 371:001

Котик Т.М.

***ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК ІСТОРИЧНОГО Й СУЧАСНОГО В РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ***

На основі узагальнення праць філософів та педагогів висвітлено сутність загальнофілософського принципу єдності історичного й логічного з урахуванням особливостей його застосування в дослідженнях з лінгводидактичної проблематики.

Ключові слова: українська лінгводидактика, методологія науки, взаємозв’язок історичного й сучасного, вимоги дослідження лінгводидактичної проблеми.

Уже два десятиріччя існує незалежна українська держава, і друге десятиріччя ведеться напружена наполеглива робота з розширення меж володіння українською мовою в українській державі. Мовна спадщина тоталітарного режиму не поспішає здавати свої позиції, а мовне відокремлення громадян України породжує багато проблем на всіх рівнях суспільного життя, впливаючи на становлення ціннісно-світоглядної орієнтації особистості. Вирішенню цього питання сприятимуть не лише політичні заходи, а й розвинуті технології української лінгводидактики, завдяки яким українську мову швидко й якісно зможуть опанувати не лише громадяни України, а й українці за її межами, іноземці, які вчаться й працюють в Україні.

Джерела для вирішення сьогоденних проблем віднаходимо в забутих та розгублених традиціях українського державотворення, закладених ще на початку ХХ століття, оскільки суспільно-політична ситуація й громадянська позиція освітян того часу багато в чому подібна до сьогодення: пік піднесення ідеї політичної незалежності, прилучення молодого покоління до активної творчої діяльності в розбудові матеріальної й духовної культури, опора на виховний ідеал свого народу тощо. Тоді, за умов бездержавності й посиленого тиску на будь-які прояви національної самосвідомості, українці знаходили можливості дбати про свій генетичний потенціал, справедливо вбачаючи його у здоров’ї, освіті, культурі своїх

дітей. Безперечно, цей досвід розбудови національної освіти, в тому числі й лінгводидактичні надбання, осмислення та творче відновлення втрачених освітніх і культурних традицій, допоможуть і за сучасних умов підняти на належний рівень турботу про наших дітей, їхній культурно-освітній рівень. Відтак, опора на історичні надбання в мовній національній освіті є важливим й багатющим джерелом розвитку сучасної української лінгводидактики.

Про рівень і потенціал наукової галузі можна й потрібно судити за рівнем розвитку теорії та практики й наукового обґрунтування методичних рекомендацій як зв'язувальної ланки між ними. Узгодженість теоретичних і емпіричних знань залежить передусім від можливості здобувати вірогідне наукове знання та його використовувати, що забезпечується методологічною зумовленістю вихідних позицій процесу пізнання. У науці час від часу відбувається зміна методологічних орієнтирів, оскільки змінюються світоглядні позиції в суспільстві й потреби самої науки. На межі XX і XXI століть в Україні склалася ситуація, коли одночасно із засудженням тоталітарного режиму почали відмовлятися від усього, на чому він тримався, у т.ч. і від догматичної філософії освіти та марксистсько-ленінської методології пізнання, що привело до сплеску методологічної рефлексії в педагогічних науках. Крім того, гостра необхідність такої внутрішньої рефлексії в українській лінгводидактиці виникла у зв'язку зі стрімким розвитком її як самостійної галузі педагогічної науки.

Дослідження методологічних проблем української лінгводидактики в науці лише започатковано (А. Богуш, М. Пентилюк), натомість численні різноаспектні наукові праці з навчання української мови свідчать про потужний науковий потенціал української лінгводидактики й перспективи її подальшого розвитку. Вочевидь, виникає суперечність між необхідністю обґрунтувати один з найактуальніших напрямів освітньої діяльності – навчання громадян України державної мови, з одного боку, та недостатньою концептуально-методологічною розробленістю означеної проблеми – з іншого.

Українська лінгводидактика у своєму розвитку послуговується загальнофілософськими принципами й положеннями, загальнонауковими підходами та теоріями, методологією педагогіки. Натомість формально перенесені положення з одного методологічного рівня на інший, наприклад, з філософського на прикладний, не завжди можуть привести до істинного й короткого шляху пізнання.

Українська лінгводидактика – складна ієрархічна багатофункціональна система, процес становлення й розвитку якої має майже сторічну історію, тому її аналіз доцільно й необхідно здійснювати, керуючись загальнофілософським принципом єдності історичного й логічного, однак опису чи вимог щодо використання його на лінгводидактичному матеріалі ще досі не зроблено. Відтак, у статті маємо на меті висвітлити результати здійсненої роботи щодо адаптації зазначеного філософського принципу відповідно до дослідження генетичних і структурних зв'язків сучасної української лінгводидактики.

Принцип єдності історичного й логічного став об'єктом педагогічного розгляду на початку 70-х рр. XX ст. у зв'язку із становленням методології педагогіки й необхідністю розробки власних методологічних принципів дослідження, які б діалектично пов'язувались із загальними принципами філософської системи й конкретним дослідженням у педагогіці. Вагомий внесок у розробку методологічного змісту цього принципу та адаптації його до педагогічних досліджень зробили В. Гмурман, В. Давидов, М. Данилов, В. Загвязинський, О. Мисечко, З. Равкін та ін. педагоги-методологи. Зокрема, В. Загвязинський вважав провідною вимогою цього принципу вивчення історії об'єкта (генетичний аспект) у тісному взаємозв'язку із сучасним станом (структура, функції, зв'язки) та перспективами його розвитку [1: 35].

Під історичним розуміємо усе різноманіття об'єктивного процесу виникнення, зміни та розвитку об'єкта дослідження, тобто конкретну історію української лінгводидактики, а під логічним (аналітичне бачення сучасного стану) – теоретичне відтворення в структурі,

системі понять реального історичного процесу розвитку в усіх його суттєвих, закономірних зв'язках, тобто результат історичного процесу розвитку наукової галузі.

Спосіб відображення історичного в логічному передбачає, що пізнання об'єкта повинно починатися з найнижчих етапів його історії, а подальше просування думок буде не що інше, як відображення історичного процесу в абстрактній і теоретично послідовній формі. Таке відображення не можна вважати звичайним копіюванням та хронологічним повторенням історичних явищ. У логічному історичний процес відтвориться в загальному, цілісному, але скороченому, абстрактному вигляді. Відбудеться “очищення”, “звільнення” історичного від випадковостей, що відбувалися в дійсності, а цілий процес матиме вигляд переходу, перетворення одного етапу в наступний, більш високо організований. При цьому всі моменти нижчих етапів будуть відображені у вищому – структурі сучасного предмета. На вищому етапі розвитку в процесі перетворення історичного в логічному відбувається теоретичне розчленування предмета дослідження й аналіз його компонентів, сторін, причому в тій послідовності, у якій вони знаходяться в структурі зрілого предмета, а не історії його зародження, становлення. До того ж, окремі моменти історичного у зрілій структурі предмета будуть суттєво відрізнятися за характером, змістом, роллю в історії становлення предмета. Тобто сутність перетворення історичного в логічне – в переосмисленні нижчого етапу розвитку предмета з позиції його вищого для виявлення панівних відношень предмета й передумов їх формування [2; 3; 4]. Цей принцип використовують різні галузі науки, і в кожній він знаходить своє конкретне втілення.

Таким чином, переносючи розкритий методологами філософії й педагогіки механізм дії принципу єдності історичного й логічного на ґрунт української лінгводидактики, можна викласти його сутність у наступних вимогах, що допоможуть осмислити логіку становлення системи лінгводидактичних знань, дозволять врахувати багатогранність, динамічність об'єкта дослідження, глибоко проникнути до його сутності.

1. Історичний досвід – необхідна складова сучасної лінгводидактичної науки. Не можна створити теорію без опори на її історію, тому будь-яке лінгводидактичне дослідження повинно спиратися на положення та вимоги принципу єдності логічного й історичного. При цьому впродовж створення нового знання повинна бути відображена історія його розвитку, але не в повному обсязі, а лише необхідні для мети дослідження моменти й тенденції як передумови існування найсуттєвіших рис нового знання. Історичні передумови, що входять до структури лінгводидактичної теорії, фіксуються в період їх найвищого розвитку, коли вони виявляються найбільш рельєфно.

2. Теорія – методологічний орієнтир у пізнанні історії. Розуміння та інтерпретація фактів з історії розвитку різних аспектів лінгводидактичної науки, визначення серед них суттєвого й несуттєвого, закономірного й випадкового може відбуватися лише на підставі знання лінгводидактичної теорії, а попередні етапи розвитку цієї науки можна осмислити лише з позиції її вищого, зрілого етапу. З огляду на сучасні необхідні зв'язки й закономірності, зафіксовані в теорії, відбувається оцінювання історичних тенденцій, явищ і фактів, серед яких окремі або безслідно зникають на більш пізніх стадіях, засвідчуючи цим свою неспроможність впливати на подальший розвиток лінгводидактичного знання, або з ледь помітних переростають у такі, без яких теорія навчання мови вже не може обійтися. “Про методологічний характер теорії свідчить і той факт, що теоретичні знання, оформлені в систему на певному історичному етапі розвитку об'єкта, дозволяють зрозуміти в історичному минулому те, що існувало в ньому спочатку як натяк, а потім отримало своє подальше завершення й стало необхідним елементом педагогічної теорії” [4: 11].

3. Кожне явище потрібно вивчати в його завершеності й історичному розвитку. Вивчення сутності лінгводидактичного явища на вищому етапі його розвитку формує знання про його структуру, суттєві властивості й взаємозв'язки. Це початок дослідження будь-якого аспекту навчання мови. Звернення до історії допоможе глибше зрозуміти ці зв'язки й залежності, а відстеження їх становлення на ранніх етапах буде дійсним початком його історії, вивчення якої дозволить сформулювати нові закономірності й принципи, що

характеризують це явище в динаміці. Теорія питання при цьому стане конкретною, обґрунтованою.

4. Взаємопроникнення історичних і логічних методів дослідження – необхідна умова прогнозування подальшого розвитку предмета пізнання. В. Вернадський стверджував, що на підставі знання закономірностей розвитку науки будь-який учений прагне передбачити майбутнє [5]. Дослідження закономірностей і провідних тенденцій розвитку лінгводидактичного явища на різних етапах історії допоможе виокремити постійні, інваріантні, та змінні чинники або такі, дія яких послаблюється з часом. На підставі осмислення історичних тенденцій визначаються майбутні етапи розвитку досліджуваної проблеми. У ретроспективних лініях дослідження можна віднайти передумови подальшого розвитку й за потреби вплинути на них (прискорити або загальмувати); відшукати та зрозуміти помилки, хибні дії й запобігти їх проявам у майбутньому; спрогнозувати наступні дії. Лише з позиції сучасного стану лінгводидактики – логічного як перетвореного історичного – можна схарактеризувати будь-які прояви, напрями, явища як прогресивні або регресивні.

5. Нове знання в лінгводидактичній науці буде життєспроможним лише за умов побудови його на ґрунті традицій об'єктивованого досвіду. У процесі відображення історичного в логічному відбувається передача з минулого найбільш цінного досвіду (що колись теж був новим), спрямованість якого відповідає об'єктивній логіці розвитку лінгводидактики, тобто того, що вже склалося, виправдало себе у практичній діяльності. Такі стійкі, незмінні ланки у процесі розвитку знання забезпечують зв'язок різних його періодів. Завдяки збереженню в лінгводидактиці таких загальних, неминущих рис, їх накопичення й реконструкції, відбувається розвиток лінгводидактичної науки. Спадкоємність і наступність складають обов'язкову єдність у розвитку будь-якого явища, у т.ч. й лінгводидактичного.

Цими вимогами доцільно керуватися, аналізуючи генетичні й структурні зв'язки української лінгводидактики, що забезпечить глибоке проникнення в сутність предмета дослідження, допоможе зрозуміти тенденції його розвитку. Натомість ці положення можуть бути більш конкретизовані й адаптовані відповідно до процесу пізнання часткових лінгводидактичних проблем.

Отже, розкритий методологією філософії й педагогіки механізм взаємодії історичного й сучасного було перенесено на ґрунт української лінгводидактики з відповідною адаптацією до специфіки науки, що знайшло відображення у сформульованих вимогах, які, сподіваємося, допоможуть дослідникам глибше розкрити й зрозуміти генетичні й функціональні зв'язки між досліджуваними явищами в процесі пізнання часткових лінгводидактичних проблем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования. – М.: Педагогика, 1982. – 160 с.
2. Королев Ф.Ф. Логическое и историческое в педагогическом исследовании // Сов. педагогика. – 1970. – №3. – С. 65 – 68.
3. Ильенков Э.В. Историческое и логическое // История марксистской диалектики. – М.: Мысль, 1971. – С. 265 – 288.
4. Мисечко О.Е. Единство исторического и логического как методологический принцип педагогики: Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 1992. – 18 с.
5. Вернадский В.И. Работы по истории знаний // Труды по истории науки в России. – М.: Наука, 1983. – С. 255 – 261.

Котик Т.М.

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ИСТОРИЧЕСКОГО И СОВРЕМЕННОГО В РАЗВИТИИ
УКРАИНСКОЙ ЛИНГВОДИДАКТИКИ**

На основе обобщения трудов философов и педагогов раскрыто сущность принципа единства исторического и логического относительно его применения к исследованию лингводидактических проблем.

Ключевые слова: украинская лингводидактика, методология науки, взаимосвязь исторического и современного, требования к исследованию лингводидактической проблемы.

Kotyk T.M.

**INTERRELATION HISTORICAL AND LOGIC IN DEVELOPMENT
UKRAINIAN LINGUO-DIDACTIC**

On the basis of generalization of the works of philosophers and pedagogues, the essence of the principle of unity of the historical and logical according to usage to the investigation of the linguo-didactical problems are defined.

Key words: Ukrainian linguo-didactic, science methodology, interrelation historical and modern, requirements to research problems of linguo-didactic.

УДК 37.018

Федяєва В.Л.

**ДО ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ДОРІВКУ
ПЕДАГОГІВ-ПРОСВІТНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

У статті висвітлено і систематизовано погляди видатних діячів освіти і культури другої половини ХІХ століття на основні проблеми сімейного виховання означеного періоду, зокрема, на збереження національної ідентичності та української ментальності в родинному колі, формування у сім'ї національно-свідомого громадянина України, людини з високими духовними ідеалами тощо.

Ключові слова: нація, народ, українська громадськість, сімейне виховання, педагогічний досвід, Батьківщина.

Науково-об'єктивне вивчення вітчизняного педагогічного досвіду, глибоке розуміння загальних ідей видатних учених минулого з метою їх творчого застосування є характерною ознакою сьогоденного розвитку педагогічної науки, що забезпечує дотримання принципів єдності, системності та наступності.

Звернення уваги багатьох сучасних дослідників Л. Березівської, Н. Побірченко, О. Сухомлинської та інших до розгляду другої половини ХІХ століття, як одного з найвагоміших та найменш досліджених в історії розвитку української педагогічної думки, зумовлене, на нашу думку, обсягом того значного внеску, який був зроблений видатними діячами цього періоду у розвиток вітчизняного культурно-освітнього руху та педагогічної думки [3].

Вивчення наукових праць вищезазначених авторів свідчить, що у досліджуваній період у загальному контексті вимог реформування системи освіти в Україні гостро актуальною була проблема виховання дітей в українській сім'ї, зважаючи на умови тотального приниження національної гідності, самосвідомості та етнопочуттів українського народу.

Тому метою нашого дослідження є висвітлити та систематизувати погляди видатних культурно-освітніх діячів періоду другої половини ХІХ ст. на основні проблеми сімейного виховання: збереження національної ідентичності та української ментальності в родинному колі, формування у сім'ї національно-свідомого громадянина України, людини з високими духовними ідеалами.